

Journal of Social Intervention: Theory and Practice –
2024 – Volume 33, Issue 2, pp. 118–122
<http://doi.org/10.18352/jsi.835>

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Hanze University of Applied Sciences /

NHL Stenden University of Applied Sciences

Open Access Journals

Copyright: this work has been published under a

Creative Commons Attribution-Noncommercial-No

Derivative Works 3.0 Netherlands License

Annette Lareau, **Listening to People. A Practical Guide to Interviewing, Participant Observation, Data Analysis, and Writing It All Up.** University of Chicago Press, 2021, pp. 325, ISBN-13:978-0-226-80643-3.

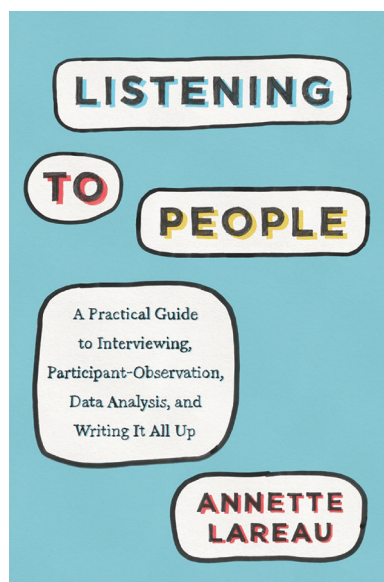
BOOKS

JEROEN BOEKHOVEN

Jeroen Boekhoven is docent-onderzoeker aan de Academie voor Sociale Studies van de Hanze, alwaar hij verbonden is aan het Lectoraat Jeugd, Educatie en Samenleving.
E-mail: j.w.boekhoven@pl.hanze.nl

LUISTEREN

Luisteren is een activiteit, een doordachte en weloverwogen activiteit, en een belangrijke vaardigheid voor sociaal werkers en onderzoekers in het sociaal domein. Een goed luisteraar onderdrukt de drang om het gesprek naar zichzelf te verplaatsen. Die zogeheten 'shift response' is een zelfzuchtige stap waarmee de aandacht verplaatst wordt naar de (niet zo goede) luisteraar zelf. Die stap leidt af van hetgeen de ander vertelt. Bij goed luisteren past een zogeheten 'support response', een reactie waarin de ander uitgenodigd wordt om meer te vertellen, om de diepte in te gaan. Actief luisteren is niet eenvoudig en niet vanzelfsprekend, zeker niet in de hedendaagse wereld, waarin mensen leren om vooral naar zichzelf

te luisteren. Kinderen krijgen dat ook mee in hun opvoeding. In haar prachtige boek over luisteren (2020) verwoordde Kate Murphy het zo: 'We are encouraged to listen to our hearts, listen to our inner voices, and listen to our guts, but rarely are we encouraged to listen carefully and with intent to other people'.

Sociaal werkers en onderzoekers die mensen een stem willen geven, die iets van mensen te weten willen komen, die willen bijdragen aan de kwaliteit van het leven van die mensen, die moeten kunnen luisteren en weten wat ervoor nodig is om te kunnen luisteren. Die vaardigheid levert de luisteraars zelf ook iets op. Volgens de Amerikaanse psycholoog en therapeut Carl Rogers kan luisteren zelfs 'a growth experience' zijn: 'It allows us to get the best of others' (Owen, 2022).

Onderzoekers en onderzoekende professionals die de ander als persoon centraal willen laten staan moeten er wel voor waken dat de respondent gereduceerd wordt tot 'object van onderzoek' (Van Straten et al., 2021, p. 83). De kans dat dat gebeurt is aanzienlijk kleiner als ze het werk van Annette Lareau hebben gelezen.

LUISTEREN ALS DE KERN VAN ONDERZOEK

Annette Lareau is een Amerikaanse socioloog met ruime ervaring als etnografisch onderzoeker. Haar ervaringen gebruikte ze om een praktische gids te schrijven voor het doen van onderzoek. De kern van haar boodschap: luister goed naar wat mensen vertellen.

Het boek bestaat uit tien hoofdstukken waarin in min of meer chronologische volgorde de fasen van het onderzoeksproces doorlopen worden. Die fasen zijn niet strikt chronologisch, want het onderzoek dat Lareau beschrijft is iteratief, complex, onzeker en flexibel. In het eerste hoofdstuk (Introduction), legt Lareau uit waarom ze luisteren ziet als de kern van diepte-interviews en van participerende observatie, en ze beschrijft de opzet van het boek. Het tweede hoofdstuk (Before you begin) gaat over het vormgeven van het onderzoek. Ze legt uit welke beslissingen er genomen moeten worden, welke overwegingen van belang zijn om tot een goede onderzoeksopzet te komen, waarbij ze schakelt van waardevolle theoretische perspectieven naar concrete voorbeelden, waardoor duidelijk is waar die perspectieven op gebaseerd zijn. Ze laat steeds zien wat het praktische belang ervan is.

In hoofdstuk 3 (Preparing) beschrijft Lareau de voorbereiding van het onderzoek. Zo gaat ze in op het rekruteren van respondenten, over wat je wel of niet zou moeten vertellen over je onderzoek,

BOOKS

over de kleren die je draagt en over veiligheid. Ze geeft geen technische instructies, maar meandert langs morele en micro-sociologische perspectieven op hoe je je verhoudt tot respondenten en hoe ogenschijnlijk onbeduidende keuzes grote invloed kunnen hebben op het onderzoek. Communicatie en interactie zijn fundamenteel voor kwalitatief onderzoek, niet technisch-instrumentele competenties. Onderzoek is mensenwerk, vol onzekerheden, is haar boodschap. Ze is mild: 'Errors will happen even to the best of us', en 'It is scary, and it is hard to start'.

Het doen van interviews is het onderwerp van hoofdstuk 4 en 5 (Learning to Interview, en How to Conduct a Good Interview). Twee hoofdstukken gevuld met af en toe zeer gedetailleerde praktische tips ('It is important not to be impatient here or shift in your chair (which signals to the other person that they should hurry up)'), afgewisseld met algemene 'rules of the game', waarbij Lareau niet alleen inzet op hoe je luistert maar ook op hoe je luisteren mogelijk maakt, en dus hoe je mensen de ruimte geeft om te spreken, bijvoorbeeld door de juiste vragen te stellen naar aanleiding van wat iemand vertelt. Twee kritische (doch milde) illustraties en evaluaties van door haar en andere onderzoekers afgenomen interviews geven veel inzicht in het belang van details en van *probing*, oftewel doorvragen. Ze geeft voorbeelden van vragen die de mogelijkheid om te luisteren bemoeilijken en vragen die het luisteren wel mogelijk maken. Als ze de *rookie mistakes* beschrijft blijft ze coulant: interviewen vraagt improvisatievermogen. Ook met de juiste voorbereiding gaat het niet perfect, want het is moeilijk.

Ook in hoofdstuk 6 (Learning to do Participant Observation) zijn Lareau's morele en micro-sociologische uitgangspunten leidend. Ze schrijft over 'managing your entry into the field' en de verschillende aspecten van de rol van de onderzoeker in het veld. Het gaat daarbij om wie je bent als onderzoeker, hoe je jezelf presenteert, de gesprekken die je voert (waaronder *small talk*), en over de fysieke plek die je inneemt of wil innemen ten opzichte van de mensen om wie het gaat in je onderzoek.

Ze beschrijft participerende observatie als lastig, complex, als een worsteling vol paradoxen, en ze illustreert het met voorbeelden. Participerende observatie vraagt mentale flexibiliteit, want als onderzoeker ben je niet in controle: 'you are often clueless'. Lareau laat zien dat ze zicht heeft op de delicate aspecten van participerende observatie en schrijft helder, met kennis van zaken en zet die kennis om in praktische en bruikbare tips zonder dat ze voorschrijft hoe het moet of hoort.

Hoofdstuk 7 gaat over Writing High-Quality Field Notes, en ook daarin toont Lareau haar kwaliteiten als onderzoeker en als auteur. De praktische handvatten voor het schrijven van

bruikbare aantekeningen zijn daadwerkelijk praktisch, doordat ze zo knap de waarde van die tips illustreert aan de hand van voorbeelden. Haar betoog is daardoor goed navolgbaar. Scherp observeren vraagt precieze taal: maak notities over geuren, kleuren, licht en geluiden die je observeert, en gebruik een thesaurus zodat je de woorden kunt vinden en gebruiken die zo precies mogelijk vangen wat je zag, hoorde, proefde en rook. Details kunnen van grote waarde zijn.

In kwalitatief onderzoek is het analyseren van data onderdeel van het hele proces, schrijft ze in hoofdstuk 8 (Data Analysis). Data verzamelen moet samengaan met het nadenken over die data: 'you have to think as you go', is de boodschap. Lareau benadrukt dat onderzoekers nieuwsgierig, geïnteresseerd en *open minded* moeten zijn gedurende het hele onderzoek, dat actief gezocht moet worden naar feedback van anderen, en naar literatuur waartoe je je als onderzoeker moet verhouden. Af en toe een stap terug, terug naar de aantekeningen, heroverwegen en al denkend data analyseren: het blijft een iteratief proces.

Het schrijven zelf is het onderwerp van hoofdstuk 9 (Writing). Ook dat proces gaat samen met het denken over wat er geschreven moet worden: denken is niet alleen opschrijven wat je al weet, het is een manier om je eigen argumenten te verhelderen. Tips te over: wil je schrijven over het sociale patroon dat je hebt ontdekt? Illustreer het met voorbeelden. Een auteur die het vertrouwen van lezers wil winnen, kan niet volstaan met: 'vertrouw mij!'. De lezer moet overtuigd worden met concrete voorbeelden die algemene uitspraken onderbouwen. Dat doet Lareau zelf ook, en dat maakt dit een geweldig boek.

De waarde van interviews en participerende observaties beschrijft Lareau in hoofdstuk 10 (Conclusion). Goed kwalitatief onderzoek levert cruciale informatie over sociale werelden en kan eraan bijdragen dat lezers de geleefde werkelijkheid van anderen echt kunnen begrijpen. En die inzichten zijn belangrijk, want die kunnen bijvoorbeeld leiden tot beter beleid. Bovendien is het doen van dit soort onderzoek, zeker als onderzoekers Lareau's tips ter harte nemen, een fantastische ontdekkingstocht.

BESCHOUWING

Dat Annette Lareau goed kan luisteren, observeren en schrijven was al duidelijk toen ze *Unequal Childhoods* (2003) publiceerde. Het is een prachtig boek met inzichten over sociale ongelijkheid, over de samenhang van klasse, ouderschap en de ontwikkeling en perspectieven van kinderen. Het is vooral een boek vol intieme kennis en inzichten van en over de mensen waarover het boek gaat, met scherpe analyses en een rijkdom aan details en verhelderende verhalen.

BOOKS

Net als *Unequal Childhoods* is *Listening to People* toegankelijk en ontzagwekkend, en vol details die ertoe doen. Lareau observeerde en luisterde aandachtig gedurende het doen van onderzoek, niet alleen naar anderen, ze observeerde ook zichzelf als onderzoeker, als mens in relatie tot de mensen van en over wie ze meer wilde weten. En dus beschrijft ze het doen van kwalitatief onderzoek van binnen uit, als een complex en inherent onzeker proces waarin steeds opnieuw pas op de plaats gemaakt moet worden om te overwegen en heroverwegen.

Bij Lareau staan niet de technische of methodologische keuzes centraal, maar humane keuzes die gemaakt moeten worden om te kunnen luisteren naar wat mensen vertellen. Het boek staat vol met praktische tips en overwegingen, geen protocollen, maar inzichten die juist doordat ze onderbouwd worden met voorbeelden helpen om keuzes te maken op het inherent onzekere pad van participerende observatie.

Lareau's boek verdient daarom aanbeveling bij iedereen die in het sociale domein onderzoek doet, juist omdat het zo gericht is op luisteren en omdat het een prachtig zicht geeft op het oneffen pad van kwalitatief onderzoek, waarin onderzoekers aandachtig luisteren en observeren, en dat erop gericht zou moeten zijn om mensen de gelegenheid te geven om gehoord te worden.

Vandaar dat de insteek van Lareau ook een plek verdient in opleidingen *social work*, waar studenten maar al te vaak leren om praktijkgericht of ontwerpgericht onderzoek te doen via meetinstrumenten, onderzoekseenheden, methoden en technieken. Studenten zouden van Lareau kunnen leren dat onderzoek naar mensen in hun sociale omgeving mensenwerk is, relationeel, en dat mensen meer zijn dan databronnen, ook als die mensen fungeren als respondenten. Als aankomende (onderzoekende) sociale professionals moeten leren om nieuwsgierig en geïnteresseerd te zijn, en als ze moeten leren om te kunnen luisteren, observeren en analyseren, dan is *Listening to People* een heel gave bron van kennis.

REFERENTIES

- Lareau, A. (2003). *Unequal childhoods. Class, race, and family life*. University of California Press.
- Murphy, K. (2020). *You're not listening. What you're missing and why it matters*. Random House.
- Owen, M. M. (2022). The art of listening, in *Aeon* (22 mei, 2022). Opgevraagd van <https://aeon.co/essays/the-psychologist-carl-rogers-and-the-art-of-active-listening>
- Van Straten, G., Scholte, M., & Sprinkhuizen, A. (2021). *Dichterbij de basis. Methodisch werken in het sociale domein*. Coutinho.